

**ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ:
ТРАНСФОРМАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ТА КОМПЕТЕНЦІЇ****LOCAL SELF-GOVERNMENT BODIES IN TIMES OF WAR:
TRANSFORMATION OF ECONOMIC AND LEGAL STATUS AND COMPETENCE****Петруненко Я.В., д.ю.н.,
професор***Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Мамутова Національної академії наук України»*

Стаття присвячена аналізу питань трансформації господарсько-правового статусу та компетенції органів місцевого самоврядування в Україні в умовах воєнного стану. Акцентовано увагу, що в період війни місцеве самоврядування стикається з новими викликами та значно розширює свої функції для задоволення потреб громад у надзвичайних умовах. Дослідження фокусується на актуальних змінах у правовому статусі і нових обов'язках органів місцевого самоврядування, які включають посилення підтримки військових і внутрішньо переміщених осіб, підтримку місцевого бізнесу, забезпечення громадянської оборони та захисту прав громадян. Розглядаються питання адаптації органів місцевого самоврядування до умов війни, зокрема їх взаємодія з державними органами, пошук додаткових ресурсів для розвитку місцевої економіки та підвищення стійкості громад.

Висвітлено роль економічної автономії громад у сприянні стабільності в умовах кризових ситуацій та участі у розбудові нових механізмів економічної і соціальної підтримки. Особлива увага приділяється ініціативам, що спрямовані на залучення місцевого бізнесу до процесів відновлення регіонів, на підтримку малого та середнього бізнесу і на формування нових підходів до управління ресурсами. Здійснено аналіз практичних прикладів взаємодії органів місцевого самоврядування із державними структурами та міжнародними партнерами, що підсилюють їх спроможність реагувати на виклики воєнного часу і зміцнювати місцеві громади.

Особливу увагу приділено визначенню ефективних стратегій, що сприяють економічному відновленню та соціальному захисту населення в умовах воєнних загроз. Також проведено огляд практичних рекомендацій щодо вдосконалення господарсько-правового статусу і компетенції органів місцевого самоврядування для забезпечення їх оперативної здатності реагувати на кризові ситуації та реалізації стратегій відновлення у післявоєнний період.

По результатах дослідження запропоновано низку рекомендацій для підвищення ефективності функціонування органів місцевого самоврядування, що забезпечить належну адаптацію до умов війни та сприятиме формуванню стійкої місцевої інфраструктури для післявоєнного відновлення.

Ключові слова: органи місцевого самоврядування, воєнний стан, господарсько-правовий статус, господарська компетенція, підтримка бізнесу, релокація, національна безпека, економічне відновлення, правовий статус місцевих органів влади.

The article analyses the issues of transformation of the economic and legal status and competence of local self-government bodies in Ukraine under martial law. It is emphasised that during the war, local self-government faces new challenges and significantly expands its functions to meet the needs of communities in emergency conditions. The study focuses on the current changes in the legal status and new responsibilities of local governments, which include increased support for the military and internally displaced persons, support for local businesses, civil defence and protection of citizens' rights. The issues of adaptation of local governments to the conditions of war, including their interaction with state authorities, search for additional resources for the development of the local economy and increase of community resilience are considered.

The article highlights the role of economic autonomy of communities in promoting stability in crisis situations and participation in the development of new mechanisms of economic and social support. Particular attention is paid to initiatives aimed at involving local businesses in regional recovery processes, supporting small and medium-sized businesses, and developing new approaches to resource management. The article analyses practical examples of interaction between local governments and state structures and international partners that enhance their ability to respond to wartime challenges and strengthen local communities.

Particular attention is paid to identifying effective strategies that promote economic recovery and social protection of the population in the context of military threats. The author also reviews practical recommendations for improving the economic and legal status and competence of local self-government bodies to ensure their operational ability to respond to crisis situations and implement recovery strategies in the post-war period.

The study offers a number of recommendations for improving the efficiency of local governments, which will ensure proper adaptation to the war and contribute to the formation of a sustainable local infrastructure for post-war recovery.

Key words: local self-government bodies, martial law, economic and legal status, economic competence, business support, relocation, national security, economic recovery, legal status of local self-government bodies.

Актуальність теми дослідження. В умовах повномасштабної війни в Україні органи місцевого самоврядування опинилися на передовій захисту прав громадян та вирішення критичних завдань у громадах, що постраждали від бойових дій. Трансформація господарсько-правового статусу та компетенції цих органів стала життєво необхідною для забезпечення стабільності, безпеки та ефективного управління ресурсами на місцях. Зміна обсягу і змісту повноважень органів місцевого самоврядування дозволяє їм діяти в нових, надзвичайних умовах і забезпечувати функціонування життєво важливих служб, організовувати гуманітарну допомогу та сприяти відбудові зруйнованої інфраструктури.

Військова агресія внесла корективи в правові й економічні рамки їхньої діяльності, що вимагає від органів місцевого самоврядування більшого рівня автономії та здатності швидко адаптуватися до викликів. Вивчення цих змін є важливим для розуміння того, як можна зміцнити

господарсько-правовий статус місцевих органів у довгостроковій перспективі післявоєнної відбудови України. Дослідження теми дозволить визначити ефективні моделі співпраці між місцевою та центральною владою, сприяти впровадженню політики децентралізації та розширенню економічної незалежності регіонів, що має вирішальне значення для підтримки соціально-економічних прав громадян.

Стан наукової розробки. При написанні статті здійснено аналіз національного законодавства та доробку відомих науковців, фахівців з даної теми, серед яких Р.А. Джабраїлов, Г.Г. Нестеров, В.Г. Олюха, В.А. Устименко та інші. Досліджено роботи таких вчених як В.В. Бобиль, В.О. Мороз, Ю.В. Морозюк, М.А. Нинюк, О.С. Пономаренко та Д.С. Режко, на які автор також спирається при формулюванні власних висновків. Окремі аспекти даної теми, зокрема питання забезпечення ефективного використання державних коштів [1], трансформації стратегії

державної економічної політики [2], тенденції управління розвитком у постпандемічний період [3], дерегуляції господарських правовідносин (як процесу оптимального узгодження публічних і приватних інтересів) загалом [4] та особливостей вказаного процесу у сучасних умовах [5], меж державного впливу на економіку в умовах війни у контексті дотримання та реалізації соціально-економічних прав людини [6], соціально-економічних чинників відновлення України після перемоги [7], раніше досліджувались й автором цієї статті. Втім, слід констатувати, що наразі у вітчизняній науці господарського права недостатньо актуальних практико-орієнтованих наукових досліджень, присвячених питанням трансформації господарсько-правового статусу та компетенції органів місцевого самоврядування в умовах війни, що й обумовлює увагу автора до цієї проблематики.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є аналіз і узагальнення трансформаційних процесів господарсько-правового статусу та компетенції органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. Дослідження спрямоване на визначення нових функціональних ролей органів місцевого самоврядування у забезпеченні життєдіяльності громад, адаптації до воєнних викликів, підтримці місцевої економіки, а також забезпеченні соціальної стійкості. Для реалізації визначеної мети передбачається вирішення таких *дослідницьких завдань*: дослідити зміни в правовому статусі органів місцевого самоврядування та їхній вплив на самостійність і повноваження органів місцевого самоврядування; визначити нові компетенції органів місцевого самоврядування, спрямовані на забезпечення потреб громад під час війни, зокрема у сферах цивільної оборони, захисту прав громадян, соціального захисту та допомоги військовослужбовцям; розкрити роль органів місцевого самоврядування у підтримці місцевого бізнесу та сприянні економічному відновленню, а також визначити можливості для залучення ресурсів із зовнішніх джерел.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах повномасштабної війни в Україні органи місцевого самоврядування стикнулися з необхідністю оперативно реагувати на нові виклики, пов'язані з обороною, підтримкою населення, забезпеченням основних потреб та відновленням інфраструктури. З цією метою було ухвалено низку нормативних актів та законодавчих змін, спрямованих на адаптацію правового статусу та функціонування органів місцевого самоврядування. Основні зміни торкнулися повноважень органів місцевого самоврядування у сфері безпеки та оборони.

Слід зауважити, що з 24 лютого 2022 р., після початку повномасштабної війни в Україні, місцеві громади опинилися у неоднакових умовах. Деякі громади, зокрема на Чернігівщині та Сумщині, зазнали тимчасової окупації, яка була згодом ліквідована, і зараз ми маємо відомості щодо наслідків цього періоду. Інші, такі як Львівщина, unikнули прямого вторгнення, але також зазнали соціально-економічного впливу війни. Частина територій, включаючи окремі райони Запорізької, Херсонської, Харківської, Луганської та Донецької областей, залишаються під окупацією.

У регіонах, де не відбулося прямого бойового зіткнення, органи місцевого самоврядування продовжували виконувати свої функції та активно сприяли волонтерським ініціативам, особливо у прифронтових областях, як-от Дніпропетровщина. По всій країні місцеві ради активно реалізували положення Закону України «Про основи національного спротиву» [8], зокрема по формування територіальних громадських об'єднань, будівництва блокпостів тощо. З цього приводу В.О. Мороз слушно зауважує: незважаючи на важкі умови воєнного стану у країні, інститут місцевого самоврядування не лише продовжує функціонувати, але й розвивається [9, с. 398].

Обласні та районні ради зосередили увагу на бюджетних рішеннях для підтримки оборони, що призвело до спрощення законодавчих процедур. У травні 2022 р. набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану» [10], який визначив правове регулювання роботи органів місцевого самоврядування під час війни, зокрема можливість тимчасової передачі повноважень військовим адміністраціям, що є важливим елементом централізації під час криз. Згідно цього закону, уряд отримав право змінювати місцезнаходження державних органів, приймати швидкі рішення в різних сферах, відсторонювати міністрів від виконання обов'язків за певних умов. Повноваження місцевих рад можуть бути передані військовим адміністраціям у зонах бойових дій. Голови громад отримали додаткові повноваження для управління в умовах воєнного стану. Спрощено процедуру призначення на державні посади та введено тимчасові послаблення щодо суміщення посад.

Варто сказати, що попри наявність певних спірних положень, вказаний закон зміцнює управлінську структуру в надзвичайних умовах, зокрема встановлюючи процедуру створення військових адміністрацій у разі прямої загрози окупації. В умовах дії правового режиму воєнного стану колегіальні органи місцевого самоврядування, що вимагають тривалих обговорень і голосувань, часто стають менш ефективними. Для забезпечення оперативності і злагодженості управління спостерігається загальна тенденція до централізації та єдиноначальності – тактика, яка історично підтверджувала свою ефективність у кризових ситуаціях. Централізація прийняття рішень дозволяє швидше реагувати на загрози, підвищує контроль і відповідальність керівників, що особливо важливо для оперативної діяльності під час війни.

Саме ці питання, а також порядок утворення, ліквідації, встановлення і зміни меж адміністративно-територіальних одиниць, їх найменування та перейменування, вирішення інших питань адміністративно-територіального устрою України визначає Закон України «Про порядок вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою України» [11].

Таким чином, правове підґрунтя функціонування органів місцевого самоврядування в умовах війни стало більш гнучким і спрямованим на підтримку соціально-економічної стабільності.

Необхідно зауважити, що для цілей ефективного управління ресурсами в умовах війни господарсько-правовий статус органів місцевого самоврядування зазнав значної трансформації. Їхні повноваження розширилися, щоб охопити критично важливі питання забезпечення життєдіяльності населення, зокрема управління матеріально-технічними ресурсами, координацію волонтерської допомоги та мобілізацію місцевих виробничих потужностей. Вказані зміни передовсім спрямовані на посилення стійкості громад, а також на підтримку життєво важливих секторів, власне таких як енергетика, транспорт, комунальні послуги та охорона здоров'я, що вимагає ефективної реалізації господарських функцій у межах воєнних повноважень.

Зміни господарсько-правового статусу органів місцевого самоврядування на тлі війни дозволяють їм швидко адаптуватися до потреб воєнного часу, що вимагає значної автономії у вирішенні питань ресурсного забезпечення громад. Основною метою є створення механізмів для оптимального розподілу ресурсів і мобілізації місцевих підприємств, сприяння безперебійному функціонуванню критичних інфраструктурних об'єктів і вирішення логістичних питань. Усе зазначене вимагає від органів місцевої влади більшої гнучкості і оперативності в ухваленні рішень, включно із закупівлею та управлінням ресурсами

для підтримки життєво важливих секторів, таких як водопостачання, енергетика та медичне обслуговування.

Крім того, органи місцевого самоврядування в умовах війни зобов'язані оперативно реагувати й на виклики в економічній сфері, забезпечуючи сприяння місцевому бізнесу з метою збереження робочих місць і підтримки економіки. Такий підхід передбачає запровадження гнучких моделей співпраці між муніципалітетами і бізнесом, зокрема у питаннях виробництва необхідних товарів і послуг для задоволення поточних потреб населення.

Як уже зазначалося, запровадження в Україні воєнного стану зумовило створення військових адміністрацій [12], які у визначених районах частково перебрали на себе функції органів місцевого самоврядування. Однак, система місцевого самоврядування, як основа конституційного ладу, збереглася й продовжує функціонувати, підтримуючи зв'язок з органами влади. Важливо відзначити, що з початком війни муніципальна влада взяла на себе організацію територіальної оборони та забезпечення потреб внутрішньо переміщених осіб.

Досить показовим є досвід м. Харків, де, попри близькість до кордону та постійні обстріли, місцеве самоврядування активно працює та чуйно реагує на виклики. Усі 56 громад Харківської області залишаються у зоні бойових дій, хоча ситуація всередині регіону неоднорідна. У 26 громадах повноваження органів місцевого самоврядування перейшли до новостворених військових адміністрацій, що функціонують за іншими правовими нормами. Це впливає на процедури ухвалення рішень, обмежує роботу депутатів і послаблює вимоги до прозорості бюджету [13].

Окремо слід наголосити, що в процесі інтеграції України до ЄС, а також модернізації систем інституційної стійкості та національної безпеки, Україна потребує активного залучення міжнародного досвіду. Участь у програмах, що пропонуються зовнішніми партнерами, стане важливим кроком до формування ефективної національної політики. Як слушно наголошують деякі вітчизняні дослідники, йдеться не про пряме копіювання чужих моделей; радше, це дає можливість для адаптації та збагачення українських концепцій, сприяючи взаємному обміну досвідом і підвищенню стійкості державних інституцій, що, своєю чергою, зміцнюватиме національну безпеку [14, с. 7].

В умовах війни органи місцевого самоврядування змушені розширювати свої функції, додаючи нові пріоритети, серед яких, на нашу думку, необхідно виокремити такі, як: 1) підтримка військовослужбовців, ветеранів та їх сімей; 2) розвиток економіки через сприяння місцевому бізнесу.

Питання соціальної адаптації військовослужбовців та ветеранів є одним із найактуальніших в сучасній Україні. Забезпечення належних умов для їх повернення до мирного життя вимагає комплексного та системного підходу, який охоплює широкий спектр заходів. У свою чергу, місцеве самоврядування відіграє ключову роль у реалізації політики підтримки ветеранів. Для ефективної реалізації такої політики представляються необхідними:

створення правового поля: розробка та впровадження чітких нормативно-правових актів, які б регулювали питання працевлаштування, соціального забезпечення та реабілітації ветеранів;

професійна перепідготовка: створення програм професійної підготовки та перекваліфікації для ветеранів, що дозволить їм інтегруватися у «цивільний» ринок праці;

психологічна підтримка і соціальна інтеграція: організація на місцевому рівні центрів психологічної допомоги та мереж соціальної підтримки ветеранів, які б об'єднували ветеранів і надавали їм доступ до різних соціальних послуг;

розвиток кар'єри та соціальні гарантії: впровадження програм розвитку кар'єри, які допоможуть ветеранам реалізувати свій професійний потенціал; також тут мова йде

про чіткий та зрозумілий механізм забезпечення ветеранів житлом, медичним обслуговуванням й іншими соціальними послугами, а також надання фінансової та консультативної допомоги особам з числа ветеранів, які бажають розпочати власний бізнес;

створення інклюзивного робочого середовища: створення робочих місць з урахуванням потреб ветеранів, що сприятиме їх успішній адаптації.

Реалізація зазначених заходів дозволить забезпечити ефективну соціальну адаптацію ветеранів та сприятиме їхній повноцінній інтеграції в суспільство. Досвід інших країн, зокрема США, може бути корисним у такій роботі органів місцевого самоврядування. Це програми «*Veterans Preference Program*» [15] та «*Veterans Crisis Line*» [16], які продемонстрували ефективність такого підходу.

Наступне завдання для органів місцевого самоврядування – це розвиток економіки через сприяння місцевому малому та середньому бізнесу. Малий та середній бізнес є одним із ключових рушіїв економічного розвитку будь-якої країни, зокрема й України також. Він створює робочі місця, стимулює інновації і забезпечує податкові надходження до бюджетів усіх рівнів. Однак, з початком повномасштабної війни цей сектор економіки зазнав значних потрясінь.

Більшість підприємств з числа малого та середнього бізнесу в Україні були змушені призупинити або суттєво скоротити свою діяльність внаслідок воєнних дій [17]. Найбільш постраждали підприємства, розташовані в регіонах, що безпосередньо зазнали збройної агресії. Основними причинами такого стану слід визнати: руйнування виробничих потужностей та інфраструктури; перебої з електропостачанням, водопостачанням та іншими комунальними послугами; логістичні перешкоди та ускладнення міжнародної торгівлі; нестача робочої сили; зменшення попиту на товари та послуги. Ключовими викликами для місцевого бізнесу стали: необхідність постійно адаптуватися до змінних умов; складнощі з прогнозуванням та плануванням бізнесу; недостатність фінансових ресурсів у багатьох громадах. Перераховані вище та низка інших викликів при цьому також зумовили і появу нових можливостей – розвиток нових напрямків бізнесу, пов'язаних з оборонною промисловістю, гуманітарною допомогою та відновленням.

У таких складних умовах особливо важливою стає роль органів місцевого самоврядування. Вони мають значний потенціал для надання підтримки малому та середньому бізнесу, сприяючи його відновленню і розвитку. Відповідно до Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [18], органи місцевого самоврядування мають право надавати фінансову підтримку бізнесу за рахунок коштів місцевого бюджету. У контексті зазначеного, слід погодитись з думкою В.В. Бобиля та Д.С. Режка про те, що воєнний стан змушує переглянути пріоритети економічної політики. Там, де раніше акцент був зроблений на соціальних програмах або розвитку певних галузей, зараз може виникнути необхідність у перерозподілі ресурсів на потреби безпеки та відновлення [19, с. 52].

Для підтримки підприємців та відновлення економіки в умовах воєнного стану органи місцевого самоврядування мають взяти на себе додаткові функції та адаптувати свої програми. За інформацією порталу «Децентралізація» [20], до основних інструментів фінансової підтримки, які можуть використовувати органи місцевого самоврядування, належать: *гранти* (безповоротна фінансова допомога на реалізацію бізнес-проектів); *ваучери* (відшкодування частини витрат на реалізацію бізнес-проектів); *відшкодування відсотків за кредитами* (зменшення фінансового навантаження на підприємства); *поверотна фінансова допомога* (надання коштів на умовах повернення); *співфінансування державних програм* (участь у держав-

них програмах підтримки бізнесу, таких як «Доступні кредити 5–7–9%» та «Робота»).

До інших пріоритетних завдань з підтримки місцевого бізнесу, на нашу думку, слід віднести наступні:

створення безпечних умов для ведення бізнесу (співпраця з військовими адміністраціями з метою забезпечення безпеки підприємств; розробка та впровадження заходів цивільного захисту для підприємств; надання інформації про мінну безпеку та правила поведінки в умовах воєнних дій);

фінансова підтримка (розширення доступу до кредитних ресурсів за пільговими умовами; надання грантів на відновлення зруйнованого майна та обладнання; компенсація частини витрат на оренду приміщень та комунальні послуги; створення фондів підтримки підприємців, постраждалих від війни);

підтримка експорту (сприяння пошуку нових ринків збуту, зокрема на внутрішньому ринку; організація онлайн-виставок та презентацій продукції українських виробників; надання консультацій щодо експортних процедур та міжнародної торгівлі);

розвиток локальних ланцюгів постачання (стимулювання співпраці між місцевими виробниками та роздрібними торговцями; створення та популяризація онлайн-платформ для продажу місцевої продукції);

підтримка інновацій (створення інноваційних хабів та технопарків, а також фінансування науково-дослідних робіт, спрямованих на розробку нових продуктів та технологій);

розвиток людського капіталу (стимулювання бізнес-ініціативи, зокрема через організацію безкоштовних курсів з підприємництва та менеджменту; сприяння перекваліфікації працівників, які втратили роботу; залучення до співпраці з освітніми закладами з метою підготовки кадрів за актуальними і затребуваними на ринку праці спеціальностями);

інформаційна підтримка (створення єдиного інформаційного порталу для підприємців, де вони зможуть знайти актуальну інформацію про всі можливі види підтримки; організація регулярних консультацій для підприємців).

Завдяки спільним зусиллям держави, органів місцевої влади та бізнес-спільноти можна не тільки зберегти існуючі підприємства, але й створити нові робочі місця та сприяти відновленню економіки країни.

Окремим аспектом господарсько-правового статусу органів місцевого самоврядування є забезпечення відкритого діалогу між владою та громадами, що являє собою важливий елемент зміцнення суспільної стійкості. Цифрові інструменти, такі як електронні петиції, онлайн-консультації та голосування за місцеві проекти, набувають особливої актуальності в умовах війни. Вони дозволяють жителям, незалежно від їх місця перебування, впливати на життя громади, підтримуючи зв'язок і виявляючи залученість. Така діджиталізація стимулює почуття причетності, що може істотно вплинути на бажання людей повернутися до своєї громади після війни.

У воєнний час цифрові інструменти не лише підвищують доступність управлінських процесів, але й закладають основу для нових форм соціальної згуртованості і довіри. Використання таких засобів сприяє інтеграції громадян у процеси прийняття рішень, забезпечуючи прозорість дій влади. Це, у свою чергу, формує відчуття відповідальності серед мешканців, адже кожен крок управління стає видимим і обговорюваним. Зміцнення взаємодії між владою та населенням створює надійну основу для відновлення країни, де громадяни стають активними партнерами у відбудові та розвитку власних громад. Однак, використання цифрових інструментів має бути у чіткій відповідності вимогам національної безпеки і оборони, відтак окремі питання можуть мати гриф обмеження доступу та, звісно, не бути доступними широкому загалу.

Висновки. По результатах проведеного дослідження представляється можливим сформулювати наступні загальноючі висновки. В умовах війни органи місцевого самоврядування стикаються з безпрецедентною необхідністю оперативного адаптувати свій господарсько-правовий статус та компетенцію для підтримки життєво важливих функцій і забезпечення безпеки громад. Вказане передбачає гнучку переорієнтацію національного законодавства, яке посилює роль військових адміністрацій у регіонах активних бойових дій, одночасно зберігаючи зв'язок із громадами. Доступність цифрових технологій у цьому контексті відіграє важливу роль, надаючи органам місцевого самоврядування інструменти для стабільного обміну інформацією і координації з мешканцями, що забезпечує необхідну соціальну згуртованість та зміцнює довіру до влади, незважаючи на умови війни.

Підтримка військових та їх родин є ключовим завданням для збереження соціальної стабільності в громадах, адже саме на місцевому рівні вирішуються їхні потреби у житлі, соціальному захисті й реабілітації. Одночасно, підтримка підприємництва стає невід'ємною складовою економічної стійкості, оскільки бізнес забезпечує робочі місця, стимулює місцевий розвиток та є основним джерелом надходжень до бюджету, необхідних для функціонування держави. Відтак, місцеві органи влади відіграють важливу роль у створенні умов для безперервної роботи бізнесу, надаючи йому підтримку через податкові пільги, субсидії або сприяння в релокації. Усі ці заходи зміцнюють місцеві громади та забезпечують їх готовність до відновлення після завершення бойових дій.

Аргументовано, що органи місцевого самоврядування несуть важливу роль у розвитку економіки через підтримку малого та середнього бізнесу, і для цього вони, виходячи з особливостей їх господарсько-правового статусу, можуть використовувати низку стратегій та заходів, серед яких:

фінансова підтримка: місцеві адміністрації можуть пропонувати гранти, пільгові кредити і податкові стимули для місцевих підприємств, що сприятиме зростанню малого бізнесу і створенню нових робочих місць та, відповідно, допоможе забезпечити стійкість місцевої економіки і за рахунок збільшення податкових надходжень від бізнесу, що розвивається, залучити більше коштів у громаду;

доступ до публічних закупівель: органи місцевого самоврядування можуть спрощувати процедури участі малого бізнесу в публічних закупівлях, що дозволить малим підприємствам конкурувати за контракти, збільшуючи обіг фінансів у місцевих громадах та зберігаючи економічні ресурси всередині регіону;

підтримка інкубаторів та акселераторів бізнесу: створення бізнес-інкубаторів і акселераційних програм дозволить підприємцям отримати доступ до важливих ресурсів, менторства, а також до простору для розвитку власного бізнесу на ранніх етапах, до того ж такі ініціативи допомагають створювати сприятливі умови для зростання малого та середнього бізнесу і стимулюють економічну активність на місцевому рівні;

сприяння маркетингу місцевих підприємств: організовані місцевою владою рекламні кампанії, ярмарки, виставки привертають увагу до товарів і послуг місцевих підприємств, допомагаючи їм розширити клієнтську базу і залучити нових покупців, це важливо для створення впізнаваності та довіри до місцевих брендів, що посилює зв'язок між бізнесом та споживачами у громаді;

розвиток інфраструктури: покращення транспортної та комерційної інфраструктури сприяє розвитку малого бізнесу, забезпечуючи легкий доступ для клієнтів і зручність для підприємств; інфраструктурні інвестиції, зокрема такі як створення комерційних просторів, сприяють збільшенню трафіку та економічній активності на місцях.

Представляється, що реалізація вказаних заходів спри- конкурентоспроможність місцевих підприємств, забезпе- чить загальному економічному зростанню та покращить чуючи при цьому довготривалу стійкість громад.

ЛІТЕРАТУРА

1. Петруненко Я.В. Проблеми забезпечення ефективного використання державних коштів: господарсько-правовий аспект: Монографія. К.: Вид-во «Ліра-К», 2019. 416 с.
2. Petrunenko Ia., Podtserkovnyi O. Transformation of the strategy of state economic policy in modern conditions. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2020. Vol. 6(3). P. 107–113. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2020-6-3-107-113>
3. Petrunenko Ia., Chychun V., Shuprudko N., Kalynichenko Yu., Ali Issa Ibrahim Manal. Trends in the management of global economic development in the post-pandemic period. *International Review*. 2021. Vol. 10(1–2). P. 66–75. DOI: <https://doi.org/10.5937/intrev2102078P>
4. Петруненко Я.В. Деретуляція господарської діяльності як процес оптимального узгодження публічних і приватних інтересів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2019. Вип. 55. Т. 1. С. 157–160.
5. Петруненко Я.В. Особливості деретуляції господарських правовідносин у сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: *Право*. 2023. Вип. 78. Ч. 1. С. 273–280. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.1.44>
6. Петруненко Я.В., Джабраїлов Р.А. Межі державного впливу на економіку в умовах війни у контексті дотримання та реалізації соціально-економічних прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 82. Т. 1. С. 406–412. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.1.65>
7. Петруненко Я.В. Соціально-економічні чинник відновлення України після перемоги. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2024. Т. 35(74). № 3. С. 68–75. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2024.3/11>
8. Про основи національного спротиву: Закон України від 16 липня 2021 р. № 1702-IX / *Верховна Рада України. База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>
9. Мороз В.О. Повноваження органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану в Україні: законодавче регулювання та проблеми реалізації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. С. 396–398. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-4/97>
10. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану: Закон України від 12 травня 2022 р. № 2259-IX / *Верховна Рада України. База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-20#Text>
11. Про порядок вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою України: Закон України від 28 липня 2023 р. № 3285-IX / *Верховна Рада України. База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3285-20#Text>
12. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII / *Верховна Рада України. База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19/conv#Text>
13. Прозорість та пріоритети: як працюють міські ради та військові адміністрації Харківщини у 2024 році. *Веб-портал «Громадський простір»*. URL: <https://www.prostir.ua/?news=prozorist-ta-priorytety-yak-pratsyuuyut-miski-rady-ta-vijskovi-administratsiji-harkivschiyny-u-2024-rotsi>
14. Пономаренко О.С., Морозюк Ю.В., Нинюк М.А. Вплив воєнних дій на ефективність державного управління в Україні. *Академічні візії*. 2024. Вип. 32. С. 1–13. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12068517>
15. Veterans' Employment and Training Service. U.S. Department of Labor. URL: <https://www.dol.gov/agencies/vets/programs/vetspref>
16. Veterans Experience Office. U.S. Department of Veterans Affairs. URL: <https://department.va.gov/veterans-experience>
17. Оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні. Центр економічного відновлення (CER) та міжнародна група компаній «*Advanter Group*» в межах проекту Програма розвитку ООН (UNDP) «*Підтримка України*». К.: Програма розвитку ООН в Україні, 2024. 86 с. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-04/undp-ua-smb-2024.pdf>
18. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22 березня 2012 р. № 4618-VI / *Верховна Рада України. База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>
19. Бобиль В.В., Режко Д.С. Роль органів місцевого самоврядування в реалізації державної економічної політики розвитку регіонів в умовах воєнного стану. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 10. С. 50–54. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.10.50>
20. Як місцева влада може допомогти бізнесу: інструменти фінансової підтримки. *Децентралізація*. URL: <https://decentralization.ua/news/18312>